TGAU

CBAC TGAU
Hanes

Cymeradwywyd gan Cymwysterau Cymru

Canllawiau Addysgu: Uned 1 Opsiwn 1.5

Addysgu o 2026
Dyfarnu o 2028

Fersiwn 2 - Chwefror 2025

Nid yw'r cymhwyster hwn a reoleiddir gan Cymwysterau Cymru ar gael i ganolfannau Lloegr.

Yn arbennig i Gymru.
Yn barod i'r byd.

Hoffai CBAC ddiolch i fyfyrwyr ac athrawon Ysgol Uwchradd Fitzalan, Caerdydd ac Ysgol Uwchradd Llanwern, Casnewydd am gymryd rhan yn y gwaith o greu'r cloriau hyn.

Cynnwys

Cyflwyniad ... 1

    Nodau'r Canllawiau Addysgu ... 1

    Ffyrdd ychwanegol y gall CBAC gynnig cymorth: ... 1

Strwythur y Cymhwyster ... 2

Asesiad ... 3

    Crynodeb o'r Asesu Uned 1 ... 3

Amcanion asesu a phwysoli Uned 1 ... 3

Trosolwg o Uned 1 Modern: Opsiwn 1.5 Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892 ... 4

Cynllun Dysgu ar gyfer Opsiwn 1.5 Modern: Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892 ... 5

Profiadau Dysgu ... 30

Cyfleoedd i ymgorffori elfennau o'r Cwricwlwm i Gymru ... 31

Rhestr termau ar gyfer Opsiwn 1.5 Modern: Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892 ... 38

© WJEC CBAC Ltd 2025.

CRYNODEB O'R ADDASIADAU

Fersiwn	Disgrifiad	Rhif y dudalen
2	Addaswyd i, dyfarnu am y tro cyntaf yn Haf 2028	1

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Cyflwyniad

Mae CBAC TGAU Hanes wedi'i gymeradwyo gan Cymwysterau Cymru ac mae ar gael i bob canolfan yng Nghymru. Bydd yn cael ei ddyfarnu am y tro cyntaf yn Haf 2028, gan ddefnyddio graddau A* i G.

Nodau'r Canllawiau Addysgu

Prif nod y Canllawiau Addysgu yw cefnogi athrawon wrth iddynt gyflwyno manyleb newydd CBAC TGAU Hanes a chynnig arweiniad ar ofynion y cymhwyster a'r broses asesu. **Ni fwriedir i'r Canllawiau Addysgu fod yn ddogfen gynhwysfawr i gyfeirio ati** ond yn hytrach i gynnig cefnogaeth i athrawon proffesiynol wrth ddatblygu cyrsiau ysgogol a chyffrous sydd wedi'u teilwra i anghenion a sgiliau'r dysgwyr. Mae'r canllawiau'n cynnig gweithgareddau posibl yn yr ystafell ddosbarth a chysylltau i adnoddau digidol defnyddiol (gan gynnwys ein deunyddiau digidol ein hunain, sydd ar gael yn rhad ac am ddim, a rhai o ffynonellau allanol) i roi syniadau ar gyfer gwersi diddorol ac atyniadol.

Ffyrdd ychwanegol y gall CBAC gynnig cymorth:

- deunyddiau asesu enghreifftiol a chynlluniau marcio
- digwyddiadau dysgu proffesiynol
- adroddiadau arholwyr ar bob uned
- y gallu i gysylltu'n uniongyrchol â'r swyddog pwnc
- adnoddau ar-lein am ddim
- Dadansoddi Canlyniadau Arholiadau
- Adolygu Arholiadau Ar-lein.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Strwythur y Cymhwyster

Mae CBAC TGAU Hanes yn cynnwys pedair uned. Rhaid i'r cyfuniad o opsiynau a ddewiswyd ar gyfer Unedau 1, 2 a 3 gynnwys un uned oesoedd canol, un uned fodern gynnar ac un uned fodern.

Yn Uned 4, gall canolfannau ddewis ailadrodd cyfnod amser a astudiwyd yn flaenorol yn Unedau 1, 2 neu 3. **Fodd bynnag, ni ddylai'r testunau a ddewisir ar gyfer eu hastudio yn Uned 4 ailadrodd na gorgyffwrdd â chynnwys unrhyw un o'r unedau eraill a ddewisir.**

Cymhwyster unedol yw hwn ac nid yw'n cynnwys haenau. Nid oes hierarchaeth o ran trefn addysgu'r unedau.

	Teitl yr uned	Math o Asesiad	Pwysoli
Uned 1	Astudiaeth fanwl o hanes Cymru	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 2	Astudiaeth fanwl ar hanes Ewrop a/neu'r Byd	Asesiad Di-arholiad	20%
Uned 3	Astudiaeth o gyfnod yn hanes y byd	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 4	Cymdeithas sy'n newid	Asesiad Di-arholiad	20%

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Asesiad

Crynodeb o'r Asesu Uned 1

Uned 1: Astudiaeth fanwl ar hanes Cymru
***Arholiad ysgrifenedig:* 1 awr**
30% o'r cymhwyster

60 marc

Bydd dysgwyr yn astudio un o'r chwe thestun hanesyddol canlynol er mwyn cynnal astudiaeth fanwl a fydd yn rhoi cipolwg iddynt ar ddatblygiad Cymru ar adeg benodol mewn hanes.

Yr Oesoedd Canol
1.1 Rhys ap Gruffudd, Tywysog Deheubarth tua 1132 – tua 1197
1.2 Owain Glyndŵr tua 1354 – tua 1416

Modern Cynnar
1.3 Cymru a'r Tuduriaid cynnar tua 1485–tua 1547
1.4 Cymru yng nghyfnod y Rhyfel Cartref, tua 1603–tua 1660

Modern
1.5 Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892
1.6 Cymru ar ddechrau'r ugeinfed ganrif i ganol yr ugeinfed ganrif, tua 1914 – tua 1959

Bydd cwestiynau gorfodol yn asesu pob opsiwn. Bydd y rhain yn canolbwyntio ar wybodaeth hanesyddol am y testun, cysyniadau hanesyddol yr ail drefn a dadansoddi a gwerthuso ffynonellau a dehongliadau hanesyddol.

Amcanion asesu a phwysoli Uned 1

AA1	Dangos gwybodaeth a dealltwriaeth o nodweddion y cyfnodau a astudiwyd	10%
AA2	Cymhwyso gwybodaeth a dealltwriaeth at gysyniadau hanesyddol megis achos a chanlyniad, parhad a newid, tebygrwydd a gwahaniaeth, ac arwyddocâd	10%
AA3	Dadansoddi, gwerthuso neu wneud penderfyniadau ar ddeunydd ffynhonnell, dehongliadau hanesyddol a dadleuon hanesyddol, gan syntheseiddio'r llinynnau hyn lle bo hynny'n briodol	10%

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Trosolwg o Uned 1 Modern: Opsiwn 1.5 Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892

Astudiaeth fanwl ar hanes Cymru
(30% o'r cymhwyster)

Pwrpas Uned 1 yw rhoi cipolwg ar ddatblygiad Cymru ar adeg benodol mewn amser. Nod yr opsiwn hwn yw meithrin dealltwriaeth dysgwyr o natur protest yng Nghymru yn y cyfnod o tua 1831 i tua 1892.

Cyfnod amser	Opsiwn	
Modern	1.5	Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892
	1.5.1	Gwrthryfel Merthyr, 1831
	1.5.2	Terfysgoedd Beca, 1839-1843
	1.5.3	Siartiaeth yng Nghymru
	1.5.4	Llyfrau Gleision 1847 a'u heffaith yng Nghymru
	1.5.5	Rhyfel y Degwm yng ngogledd-ddwyrain Cymru, 1886-1892

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Cynllun Dysgu ar gyfer Opsiwn 1.5 Modern: Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892

Darperir y cynllun dysgu hwn fel enghraifft ddarluniadol. Ei nod yw rhoi strwythur ac ysbrydoliaeth ond gellir ei addasu er mwyn diwallu anghenion unigryw, dewisiadau a dynameg dosbarthiadau unigol. Caiff athrawon eu hannog i addasu elfennau fel sy'n ofynnol i gyd-fynd â galluoedd a nodau dysgu eu myfyrwyr.

Ar gyfer pob adran o gynnwys yn yr uned hon, mae CBAC hefyd yn darparu adnoddau dysgu cyfunol a threfnwyr gwybodaeth. Gellir dod o hyd i'r rhain yma: https://adnoddau.cbac.co.uk/

1.5 Cefndir: newid ac anniddigrwydd ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg (Mae pob opsiwn yn dechrau gydag adran gefndirol. Bwriad yr adrannau hyn yw rhoi cyd-destun angenrheidiol i ddysgwyr er mwyn iddynt gael mynediad at y testun hanesyddol. **Ni fydd dysgwyr yn cael eu hasesu'n uniongyrchol ar gynnwys yr adrannau cefndirol**).				
Dylai dysgwyr fod yn ymwybodol o:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• economi a chymdeithas Cymru ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg, newid demograffig a nodweddion tebyg a gwahaniaethau rhwng ardaloedd gwledig ac ardaloedd diwydiannol.	Effaith y Chwyldro Diwydiannol ar aneddiadau yng Nghymru. Effaith y Chwyldro Diwydiannol ar economi Cymru.	**Gweithgareddau**: Edrychwch ar y map aneddiadau o Gymru (Ffocws ystadegol Ffig. 2.1) a dewch o hyd i ble rydych chi'n byw/dysgu. A yw'n drefol neu'n wledig? Beth rydych chi’n ei sylwi am natur aneddiadau yng Nghymru? Edrychwch ar y map o Gymru a Lloegr (Ffig. 2.2). Beth yw'r nodweddion sy'n debyg ac yn wahanol rhwng Cymru a Lloegr? Esboniwch darddiad a datblygiad y Chwyldro Diwydiannol a sut effeithiodd hwnnw ar Gymru.	**Gwefan(nau):** Industrial Revolution in Wales Merthyr Tudful - Deall Nodweddion Trefol 200 years of the census in Wales Cymru Ddiwydiannol | Cadw **Map(iau):** Statistical-focus Wales 2008.pdf Outline map of Wales	1.5 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Lluniadwch siart yn amlinellu'r twf ym mhoblogaeth Cymru yn y 19eg ganrif (gweler y cyfrifiad). Cymharwch a chyferbynnwch nodweddion ardaloedd amaethyddol a nodweddion ardaloedd diwydiannol. Ar fap amlinellol o Gymru, nodwch leoliad prif ardaloedd diwydiannol, gan nodi eu heffaith economaidd ar Gymru. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall effaith y Chwyldro Diwydiannol ar aneddiadau ac economi Cymru. **Gweithgaredd uwch:** Trafodwch: Gan ddefnyddio'r adnoddau a'r mapiau, esboniwch sut newidiodd cyfansoddiad daearyddol Cymru ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg. **Canlyniad Uwch:** Gall dysgwyr gyfosod y ffactorau wnaeth gyfrannu at newid demograffig yng Nghymru rhwng tua 1800 a thua 1850.	**Llyfr(au):** O Murphy, D et al. 2003. *Britain 1783-1918,* Pennod 1.1-1. 4 Scott-Baumann, M., 2006. *Reforming Britain 1815-50,* Pennod 1 Wilkes, A., 2014. *Britain 3–1745: Industry, Invention and Empire,* Pennod 1	

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• y rhesymau dros radicaliaeth ac anniddigrwydd yng Nghymru, streiciau, protestiadau a galwadau ehangach am ddiwygio gwleidyddol yn y Deyrnas Unedig.	Dealltwriaeth o'r amodau gwaith ar ddechrau'r 19eg ganrif. Dealltwriaeth o'r angen am ddiwygiad gwleidyddol ar ddechrau'r 19eg ganrif.	**Gweithgareddau:** Cwblhewch weithgaredd yr Archif Genedlaethol, *All Work and No Play*, a thrafodwch sut beth oedd bywyd gwaith ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg. Mewn grwpiau, cwblhewch un o'r tair tasg o weithgaredd yr Archif Genedlaethol - *What caused the 1832 Great Reform Act?* Crynhowch eich canfyddiadau a'u hesbonio i weddill y dosbarth. Defnyddiwch eich gwybodaeth am fywyd gwaith a'r rhesymau dros y galw am ddiwygiad gwleidyddol, darllenwch y ddogfen Blackening of Wales a rhowch restr o resymau, gan gynnwys enghreifftiau o Gymru, pam yr oedd anniddigrwydd cynyddol yng Nghymru ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall y rhesymau dros yr anniddigrwydd yn y Deyrnas Unedig gan gyfeirio'n benodol at Gymru. **Gweithgaredd uwch:** I ba raddau yr oedd diwygiad gwleidyddol yn bwysicach na diwygiadau yn yr amgylchedd gwaith yng Nghymru ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr gymryd rhan mewn dadl ar bwysigrwydd cymharol diwygio cymdeithasol a gwleidyddol.	**Gwefan(nau):** All Work and No Play - The National Archives What caused the 1832 Great Reform Act? - The National Archives BBC - The Blackening of Wales **Llyfr(au):** O Murphy, D et al. 2003. *Britain 1783-1918,* Pennod 1.1-1. 4 Scott-Baumann, M., 2006. *Reforming Britain 1815-50,* Pennod 1 Martin, D. 2000. *Britain 1815-1851*, Pennod 1.1-1	1.5 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Gwrthryfel Merthyr, 1.5.1				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• achosion y gwrthryfel, gan gynnwys:
  ◦ agweddau a gweithredoedd y meistri haearn, gan gynnwys teulu Crawshay, Cyfarthfa
  ◦ amodau byw a gweithio pobl Merthyr Tudful.
	Cefndir datblygiad Merthyr fel canolfan ar gyfer haearn.
	
	Y prif feistri haearn ym Merthyr a'u hagweddau a'u gweithredoedd.
	
	Y rhesymau dros yr amodau byw a gweithio gwael ym Merthyr.
	
	Effaith yr amodau byw a gweithio gwael hynny, gan gynnwys yn yr ardal oedd yn cael ei galw'n China.
		Gweithgareddau:
		Ymchwil – Yn seiliedig ar erthygl *Wales Online*, beth oedd y pedwar gwaith haearn ym Merthyr, a pha ddau oedd fwyaf arwyddocaol. Pa mor arwyddocaol oedden nhw?
		
		Mewn grwpiau, darllenwch ddeunyddiau teulu Crawshay a gwnewch nodyn ar bob aelod gan nodi dwy ffaith bwysig am bob un.
		
		Trafodwch:
		• farn y gweithwyr ar William Crawshay II a Josiah Guest
		• yr agweddau tuag at weithwyr y ddau ŵr hyn (defnyddiwch ddeunydd perthnasol o'r erthyglau *Merthyr's Ironmasters: William Crawshay II* a *The Merthyr Rising 1831*).
		
		Diagram dosbarth: esboniwch achosion Gwrthryfel Merthyr (e.e. achosion tymor hir a thymor byr, rôl unigolion ac ati)
		
		Nodwch bum nodwedd amodau byw a gweithio pobl Merthyr Tudful tua 1830. Rhowch nhw mewn trefn o'r gwaethaf (1) i'r lleiaf gwael (5). Esboniwch eich dewisiadau. Defnyddiwch *BBC Bitesize,* erthygl *BBC News* a *The Melting Pot: 'China'.*
			Gwefan(nau):
			Merthyr Tydfil was a town with a single purpose ... to make iron and steel - Wales Online
			
			CRAWSHAY (TEULU), Cyfarthfa, Sir Forgannwg | Y Bywgraffiadur Cymreig
			
			Merthyr's Ironmasters: William Crawshay II
			
			Gwrthryfel Merthyr, 1831: rage, rebellion and the red flag
			
			BBC Bitesize - The pressures of industrialisation and urbanisation
			
			The Prince of Wales: Life in Merthyr Tydfil's 19th Century
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Trafodaeth: edrychwch ar dudalennau 1-8 o *CADW - Merthyr Rising Comic.* Pa mor ddefnyddiol i haneswyr yw portreadau fel hyn? **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall achosion Gwrthryfel Merthyr. **Gweithgaredd uwch:** Gwyliwch/gwrandewch ar yr adran gyntaf o *19th Century Welsh insurrection* (hyd at 18:45) a gwnewch nodiadau. Esboniwch pam yr oedd y digwyddiadau ym Merthyr yn ganlyniad i "storm berffaith" o amodau yng Nghymru yn ystod y cyfnod hwn. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr gyfosod y problemau a'r gweithredoedd amrywiol wnaeth arwain at Wrthryfel Merthyr.	'Little Hell' - BBC News The Melting Pot: 'China' CADW - Merthyr Rising Comic **Fideo(s):** It's kicking off in South Wales! The Merthyr Rising of 1831 (first 3 minutes) 19th Century Welsh insurrection | The Merthyr Rising | The Rebecca Riots | The Chartists Revolt **Llyfr(au):** England, J. 2020. *Merthyr: The Crucible of Modern Wales,* Pennod 5	

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• digwyddiadau'r gwrthryfel, gan gynnwys: • radicaliaeth a ffurfio undeb gwleidyddol • protestiadau yng Nghwrt y Deisyfion, Tafarn y Castell a Thŷ Penydarren.	Cwrs y gwrthryfel. Gofynion y gwrthryfelwyr. Natur ac effaith y protestiadau yng Nghwrt y Deisyfion, Tafarn y Castell a Thŷ Penydarren.	**Gweithgaredd:** Gwyliwch *Wales and the History of the World - Merthyr Rising* a thrafodwch pam yr ystyrir bod Gwrthryfel Merthyr yn ddigwyddiad mor bwysig yn hanes y dosbarth gweithiol. Ymchwiliwch i ddigwyddiadau Gwrthryfel Merthyr a lluniwch linell amser ohonynt, gan gynnwys o leiaf y canlynol: • datblygiad radicaliaeth ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg • ffurfio undebau gwleidyddol ymysg gweithwyr • rôl William Crawshay • diswyddo 'pydlwyr' • rôl Lewis Lewis • codi'r faner goch • digwyddiadau yng Nghwrt y Deisyfion • digwyddiadau yn Nhafarn y Castell • digwyddiadau yn Nhŷ Penydarren Gall dysgwyr ddefnyddio'r erthygl *Merthyr Rising - Wikipedia*, tudalennau 9-15 o'r CADW comic, erthygl Marxist.com a'r fideo It's kicking off in South Wales! O ystyried cymhlethdod erthygl *Marxist.com*, gellid ei rhannu'n adrannau a'i rhoi i grwpiau gwahanol. Archwiliwch ofynion y protestwyr: beth oeddent a beth oeddent yn gobeithio ei gyflawni?	**Erthygl(au):** Gwrthryfel Merthyr, 1831: rage, rebellion and the red flag - Marxist.com Merthyr Rising - Wikipedia CADW - Merthyr Rising Comic **Fideo(s):** Wales and the History of the World - Merthyr Rising It's kicking off in South Wales! The Merthyr Rising of 1831 (o 3 munud ymlaen) **Llyfr(au):** England, J. 2020. *Merthyr: The* Crucible of Modern Wales, Pennod 5	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad: Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall llinell amser digwyddiadau'r gwrthryfel. **Gweithgaredd uwch:** Nodwch y trobwyntiau yn y gwrthryfel, ac esboniwch pam mae'r rhain yn arwyddocaol. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr bwyso a mesur arwyddocâd rhannau allweddol o Wrthryfel Merthyr.		

• canlyniadau'r gwrthryfel gan gynnwys:
  • gweithredoedd yr awdurdodau a'r meistri haearn ym Merthyr
  • y driniaeth a roddwyd i derfysgwyr gan gynnwys Dic Penderyn.
	Canlyniadau tymor hir a thymor byr Gwrthryfel Merthyr.
	
	Ymateb yr awdurdodau i'r terfysgwyr, gyda phwyslais ar Dic Penderyn (Richard Lewis).
		Gweithgareddau:
		Edrychwch ar eich llinellau amser, edrychwch ar *Canlyniadau Terfysg Merthyr* (Trefnydd Gwybodaeth CBAC), ac ystyriwch ganlyniadau Gwrthryfel Merthyr. Trafodwch: pa mor fawr oedd bygythiad Gwrthryfel Merthyr i'r awdurdodau?
		
		Archwiliwch y dystiolaeth yn erbyn Richard Lewis (Dic Penderyn). Pam cafodd ei ddienyddio am yr ymosodiad ar Breifat Donald Black? A yw'r driniaeth o'r protestwyr yn newid neu'n cadarnhau eich barn ar arwyddocâd Gwrthryfel Merthyr?
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos dealltwriaeth o ganlyniadau Gwrthryfel Merthyr.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Ymateb testun parhaus i gwestiwn yn ymwneud ag effaith Gwrthryfel Merthyr.
			Gwefan(nau):
			Trefnydd Gwybodaeth CBAC
			
			BBC Wales – Dic Penderyn
			
			CADW - Merthyr Rising Comic
			
			Llyfr(au):
			England, J. 2020. *Merthyr: The Crucible of Modern Wales*, Pennod 6
				1 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr ymarfer eu sgiliau ysgrifennu, wrth ddadansoddi a gwerthuso arwyddocâd Gwrthryfel Merthyr.		

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.5.2 Terfysgoedd Beca, 1839-1843				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• y rhesymau dros Derfysgoedd Beca, gan gynnwys:
  • natur perchnogaeth tir yng ngorllewin a chanolbarth Cymru
  • problemau i gymunedau gwledig gan gynnwys y degwm a thollbyrth.
	Deall tynged y tenantiaid fferm yng Nghymru yn ystod Terfysgoedd Beca a'r effaith gafodd hyn ar eu bywydau pob dydd.
	
	Deall yr effaith a gafodd talu degwm i'r eglwys a'r tollbyrth ar fywydau'r tenantiaid fferm.
		Gweithgareddau:
		Edrychwch eto ar bum paragraff cyntaf yr erthygl *BBC – Rebecca Riots* a lluniwch siart llif sy'n esbonio:
		• y mannau lle digwyddodd y terfysgoedd
		• y tensiynau sylfaenol mewn cymunedau gwledig
		• pa grŵp mewn cymdeithas oedd yn berchen ar y mwyaf o dir ffermio
		• y broses o gau tir
		• talu'r degwm
		• effaith Deddf Newydd y Tlodion
		• sefydlu ymddiriedolaethau tollbyrth.
		
		Defnyddiwch ran gefndir y *National Archives.* Mewn grwpiau, o safbwynt tenant fferm, ysgrifennwch lythyr at un o'r canlynol gan esbonio eich achwynion:
		• y landlord
		• y gweinidog Anglicanaidd lleol
		• yr Aelod Seneddol lleol.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall cefndir cymdeithasol, economaidd a chrefyddol y terfysgoedd.
			Gwefan(nau):
			The Rebecca Riots - BBC History
			
			The National Archives - Rebecca Riots - What happened during them?
			
			Terfysg Beca (Cymraeg/Welsh) - The National Archives
			
			Fideo(s):
			19th Century Welsh insurrection | The Merthyr Rising | The Rebecca Riots | The Chartists Revolt
			
			Llyfr(au):
			Williams, D. 1986. *The Rebecca Riots,* Pennod 3
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Gweithgaredd uwch: Gwyliwch/gwrandewch ar adran gyntaf *19th Century Welsh insurrection* (18:45 i 28:40) a gwnewch nodiadau. Beth oedd prif achos Terfysgoedd Beca, yn eich barn chi? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr werthuso'r pryderon cymdeithasol, economaidd a chrefyddol amrywiol wnaeth gyfrannu at Derfysgoedd Beca.		

• digwyddiadau Terfysgoedd Beca, gan gynnwys:
  • yr ymosodiad ar y clwydi yn Efailwen yn 1839
  • yr ymosodiad ar Wyrcws Caerfyrddin, 1843.
	Deall digwyddiadau'r ymosodiadau ar Efailwen a'r rhesymau pam dewisodd yr ymosodwyr wisgo dillad menywod.
	
	Deall digwyddiadau'r ymosodiadau ar Wyrcws Caerfyrddin a'r rhesymau pam targedodd yr ymosodwyr y wyrcws.
		Gweithgareddau:
		Fel dosbarth, gan ddefnyddio adnoddau'r *BBC, Historic UK* a *Carmarthen workhouse*, rhowch grynodeb o brif ddigwyddiadau Terfysgoedd Beca.
		
		Mewn grwpiau, cwblhewch y gweithgareddau o'r *National Archive's (NA's) Rebecca resource* (mae fersiwn syml ar gael ar gyswllt y Gymdeithas Hanesyddol os bydd angen). Gweler hefyd y map yn fersiwn PDF y National Archive (Saesneg yn unig).
		
		Cyflwynwch ddadl: "Efailwen oedd gyntaf, ond roedd Caerfyrddin yn waeth". Beth oedd y prif foment yn Nherfysgoedd Beca yn eich barn chi – yr ymosodiad ar y clwydi yn Efailwen neu'r ymosodiadau ar Wyrcws Caerfyrddin?
			Gwefan(nau):
			BBC Wales History - The Rebecca Riots
			
			Historic UK - The Rebecca Riots
			
			Rebecca Riots: What happened during them? - The National Archives
			
			Using different sources to bring a topic to life: The Rebecca Riots Historical Association
			
			The Workhouse in Carmarthen, Carmarthenshire
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad: Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall digwyddiadau Terfysgoedd Beca a chymhwyso eu sgiliau dadansoddi a gwerthuso ffynonellau cyfoes i wella eu dealltwriaeth. **Gweithgaredd uwch:** Ymchwiliwch i darddiad y wyrcws ac esboniwch pam eu bod yn cael eu casáu gymaint yn y cyfnod hwn. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddeall anawsterau economaidd-gymdeithasol y cyfnod ac ymateb y llywodraeth iddynt.	**Llyfr(au):** Williams, D. 1986. *The Rebecca Riots,* Penodau 7 ac 8	

• canlyniadau Terfysgoedd Beca, gan gynnwys:
  • ymateb yr awdurdodau i'r terfysgoedd
  • y Comisiwn Ymchwilio a'i effeithiau.
	Y driniaeth a gafodd rhai o'r terfysgwyr gan gynnwys trawsgludiad a'r gosb eithaf.
	
	Ymateb y wasg Brydeinig i Beca.
	
	Y rhesymau dros y Comisiwn Ymchwilio a'i ganlyniadau.
		Gweithgareddau:
		Defnyddiwch adnoddau *Llandeilo History* a *Bangor University History* a lluniwch ddiagram corryn sy'n amlinellu'r ffyrdd gwahanol yr ymatebodd yr awdurdodau a'r wasg i'r terfysgwyr.
		
		Lluniwch bwyntiau bwled o resymau pam cafodd y Comisiwn Ymchwilio ei sefydlu, a beth oedd ei brif ganfyddiadau.
		
		Trafodaeth: Pa mor arwyddocaol oedd Thomas Campbell Foster o *The Times* i ddealltwriaeth y cyhoedd ehangach o'r terfysgwyr a'u cymhellion.
			Gwefan(nau):
			Llandeilo History - The Dynevor Peerage - The Rebecca Riots
			
			Bangor University History
			
			Archif(au):
			Llyfrgell Genedlaethol Cymru - Canlyniadau Chwiliad Rebecca Riots
				1 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Gweithgaredd uwch: Ymarfer testun parhaus: esboniwch beth oedd fwyaf arwyddocaol – Gwrthryfel Merthyr neu Derfysgoedd Beca. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr bwyso a mesur arwyddocâd cynnwrf gwledig/amaethyddol yn erbyn cynnwrf trefol/diwydiannol yng nghyd-destun dechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg yng Nghymru.	**Llyfr(au):** Williams, D. 1986. *The Rebecca Riots*, Penodau 9 ac 10	

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.5.3 Siartiaeth yng Nghymru				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• pam roedd galw am ddiwygio yng Nghymru yn yr 1830au, gan gynnwys: • lefelau diweithdra ac effaith Deddf y Tlodion yn 1834 • radicaliaeth a chanlyniadau Deddf Ddiwygio Fawr, 1832.	Amodau byw a gweithio ar ddechrau'r bedwaredd ganrif ar bymtheg. Y rhesymau dros Ddeddf Ddiwygio Fawr 1832, a'i chanlyniadau. Cyflwyno Deddf y Tlodion yn 1834 a'i heffaith uniongyrchol.	**Gweithgareddau**: Gwyliwch fideo BBC Bitesize *Why was reform needed?* ac yna darllenwch yr adrannau ar *Peterloo, 1819* a'r *1832 Reform Act.* Gwnewch nodiadau i baratoi ar gyfer trafod: pam oedd pobl yn ofni chwyldro ym Mhrydain cyn tua 1832? Mewn dau grŵp, bydd dysgwyr yn cwblhau adnodd *1832 Great Reform Act* neu *1834 Poor Law* The National Archive. Byddant yn rhoi crynodeb o'r rhesymau dros y Ddeddf a'i heffaith ac yn cyflwyno eu canfyddiadau i'r grŵp arall. Defnyddiwch adnoddau i ystyried bywyd yn y wyrcws ac effaith Deddf y Tlodion 1834 ar bobl yng Nghymru. Gwyliwch yr adnoddau fideo a chymharwch addewidion Deddf Ddiwygio Fawr 1832 a'i chanlyniadau yng Nghymru. Ysgrifennwch baragraff yn trafod pam gallai grwpiau radical fod wedi teimlo eu bod wedi'u dadrithio.	**Gwefan(nau):** Why was reform needed? - Pressure for democratic reform up to 1884 - National 5 History Revision - BBC Bitesize What caused the 1832 Great Reform Act? - The National Archives 1834 Poor Law - The National Archives Dadansoddwch y berthynas rhwng Welfare cuts and crime in 19th-century England and Wales Workhouses in Wales The Workhouse in Carmarthen, Carmarthenshire	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad: Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall methiannau ymdrechion i ddiwygio hyd at y pwynt hwn. **Gweithgaredd uwch:** Dadansoddwch y berthynas rhwng *Welfare cuts and crime in 19th-century England and Wales.* Gwyliwch y fideo *Lord Grey.* Pa mor arwyddocaol oedd Arglwydd Grey i Ddeddf Ddiwygio Fawr 1832? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr drafod effaith gadarnhaol a negyddol deddfwriaeth lywodraethu – bwriadol neu ddim.	**Llyfr(au):** Royle, E a Lockyer, R. 1997. *Chartism,* Penodau 1 a 2 (gweler hefyd y Gronoleg) **Fideo(s):** Pa mor arwyddocaol oedd Arglwydd Grey i Ddeddf Ddiwygio Fawr 1832 19th Century Welsh insurrection | The Merthyr Rising | The Rebecca Riots | The Chartists Revolt	

• datblygiad mudiad y Siartwyr, gan gynnwys:
  • Siarter y Bobl a thair deiseb y Siartwyr
  • dadleuon rhwng yr arweinwyr Feargus O'Connor a William Lovett.
	Chwe gofyniad y siarter.
	
	Gwrthod tair deiseb y Siartwyr a methiant y rali ar Gomin Kennington yn 1848.
	
	Effaith y sefyllfa economaidd ar fomentwm y Siartwyr.
		Gweithgareddau:
		Crynodeb: Fideos *The Great Reform Act 1832: Origins and Opposition* a *What did the Great Reform Act 1832 mean for the working class?* . Pam pasiwyd y Ddeddf a pham yr oedd cymaint o bobl wedi'u siomi ynddi?
		
		Gan ddefnyddio'r adnoddau, cwblhewch y tasgau canlynol:
		• archwiliwch chwe gofyniad Siarter y Bobl ac ystyriwch ei hapêl i'r bobl
		• lluniwch fwrdd stori yn mapio effeithiau mudiad y Siartwyr dros yr 1830au a'r 1840au
			Gwefan(nau):
			The National Archives - What was Chartism?
			
			Chartism - Pressure for democratic reform up to 1884 - National 5 History Revision - BBC Bitesize
				3 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

	Y dulliau gwahanol a ddefnyddiwyd gan grwpiau'r Siartwyr a'r nodau gwahanol. Y gwahaniaethau barn rhwng Feargus O'Connor a William Lovett.	• lluniwch dasg cymharu rhwng y ddau fath o Siartwyr fel treisgar ac anhreisgar. Dylid cymharu eu dulliau. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall tarddiad a datblygiad mudiad y Siartwyr. **Gweithgaredd uwch:** Lluniwch gyflwyniad byr ar oblygiadau pleidlais gyffredinol ar hawliau dynol. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddeall pwysigrwydd democratiaeth a phleidlais ar y ffordd rydym yn byw heddiw.	BBC - History - British History in depth: The Chartist Movement 1838 - 1848 UK Parliament – the Chartists movement **Fideo(s):** Fideos The Great Reform Act 1832: Origins and Opposition | Made with the UK Parliamentary Archives Origins and Opposition a What did the Great Reform Act 1832 mean for the working class? | People's History Museum **Llyfr(au):** Royle, E a Lockyer, R. 1997. *Chartism,* Pennod 3	

© WJEC CBAC Ltd 2025.

• effaith Siartiaeth, gan gynnwys: • Gwrthryfel Casnewydd, 1839 • methiannau tymor byr a llwyddiannau tymor hir Siartiaeth.	Digwyddiadau'r gorymdeithio ar Gasnewydd yn 1839 gan gynnwys y gorymdeithio hir i Gasnewydd ac ymateb yr awdurdodau. Y driniaeth a gafodd Siartwyr Casnewydd yn y misoedd ar ôl y gorymdeithio, gan gynnwys John Frost a Zephaniah Williams. Methiannau tymor byr a llwyddiannau tymor hir mudiad y Siartwyr.	**Gweithgareddau:** Defnyddiwch adnoddau *BBC Bitesize* a'r fideo *What was the Newport Rising?* a lluniwch siart llif sy'n esbonio'r rhesymau dros Wrthryfel Casnewydd a'i broses. Trafodwch: Pam oedd Casnewydd yn ffocws penodol i fudiad y Siartwyr? Gwyliwch y fideo *Why did the Second Chartist petition of 1842 fail?* a gwnewch nodiadau. Yna gwyliwch y fideo *What was the significance of Chartism?* ac ategwch y nodiadau hynny. Mewn grwpiau, paratowch ddadleuon o blaid ac yn erbyn arwyddocâd Siartiaeth. Gan ystyried methiant tymor byr a chyflawniad tymor hir y rhan fwyaf o nodau Siarter y Bobl, i ba raddau yr oedd mudiad y Siartwyr yn llwyddiant? **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall effaith Siartiaeth ar bobl Cymru. **Gweithgaredd uwch:** Gwyliwch/gwrandewch ar yr adran olaf o *19th Century Welsh insurrection* (o 28:43) a gwnewch nodiadau. Ai mudiad y Siartwyr oedd y catalydd ar gyfer diwygio etholiadol effeithiol yn y DU? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddadlau ynghylch effaith tymor hir Siartiaeth ar y system bleidleisio heddiw.	**Gwefan(nau):** BBC Bitesize - Working-class support for Chartism BBC Bitesize - Why did Chartism fail? The Newport Rising | Parliamentary Archives: Inside the Act Room **Fideo(s)** What was the Newport Rising? | A brief history of the Newport Rising 1839 Why did the Second Chartist petition of 1842 fail? | Why did Chartism fail? What was the significance of Chartism? | 5 Minute History 19th Century Welsh insurrection | The Merthyr Rising | The Rebecca Riots | The Chartists Revolt	2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

			Llyfr(au): Jenkins, G. 2007. *A Concise History of Wales, tt.202-4* Royle, E a Lockyer, R. 1997. *Chartism,* Penodau 4 a 5	

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.5.4 Llyfrau Gleision 1847 a'u heffaith yng Nghymru				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• y rhesymau dros yr Ymchwiliad i Gyflwr Addysg yng Nghymru, gan gynnwys:
  • cyflwr addysg yng Nghymru yn yr 1830au a'r 1840au
  • pryderon am aflonyddwch cymdeithasol yng Nghymru yn yr 1830au a'r 1840au.
	Datblygiad addysg yng Nghymru a Lloegr tua 1800 i 1850.
	
	Natur a graddau addysg yng Nghymru cyn 1850.
	
	Effaith Merthyr, Beca a Siartiaeth ar ganfyddiadau'r llywodraeth o Gymru.
		Gweithgareddau:
		Edrychwch ar y llinell amser *Education in the UK.* Gan ganolbwyntio ar y cyfnod rhwng 1800 a 1850, nodwch ddeg mlynedd arwyddocaol o ran datblygiad addysg yn y DU. Esboniwch eich dewisiadau.
		
		Trafodwch: sut beth oedd addysg yng nghanol y bedwaredd ganrif ar bymtheg yn eich barn chi?
		
		Mewn grwpiau, edrychwch ar yr adnoddau ac esboniwch beth oedd safbwynt canfyddedig y llywodraeth o Gymru yng nghanol y bedwaredd ganrif ar bymtheg.
		
		Galwch ddysgu blaenorol i gof i ddadlau pam yr ystyriwyd bod Cymru yn wlad broblemus i'r llywodraeth yn San Steffan ar yr adeg hon.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall sut yr oedd blynyddoedd blaenorol o anhrefn ac anfodlonrwydd wedi llywio safbwyntiau ar addysg yng Nghymru, gan gynnwys araith William Williams i ASau yn 1846.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Cyflwynwch ddadl ynghylch cynnig William Williams y dylai plant yng Nghymru ddysgu Saesneg fel iaith orfodol.
			Gwefan(nau):
			Education in the UK: a history - Timeline
			
			Elementary education in the 19th century - UK Parliament
			
			Llyfrgell Genedlaethol Cymru - Report of the Commissioners of Inquiry into the State of Education in Wales
			
			BBC Wales History - Brad y Llyfrau Gleision 1847 gellir ei gyfieithu drwy borwr.
			
			BBC - Wales History: The Treason of the Blue Books
			
			Education in Wales (1848) - background notes
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr ddeall y pryderon (gan y llywodraeth a siaradwyr Cymraeg) am y Gymraeg a'i defnydd yng Nghymru yng nghanol y bedwaredd ganrif ar bymtheg.		

• canfyddiadau'r Ymchwiliad i Gyflwr Addysg yng Nghymru, gan gynnwys:
  • rôl Ralph Wheeler Lingen, Jellynger Symons a Henry Johnson yn llunio'r adroddiadau Llyfrau Gleision yn 1847
  • beirniadu addysg yng Nghymru gan gynnwys defnyddio'r iaith Gymraeg, y niferoedd oedd yn cymryd rhan ac arferion crefyddol.
	Pwy oedd Ralph Wheeler Linger, Jellyner Symons a Henry Johnson a beth oedd eu rôl yn llunio'r Ymchwiliad i Gyflwr Addysg yng Nghymru.
	
	Y problemau gyda'r Ymchwiliad a gonestrwydd y canfyddiadau.
	
	Sut a pham aeth yr adroddiad y tu hwnt i gylch gorchwyl yr Ymchwiliad.
		Gweithgareddau:
		Gwyliwch fideo *Al Murray* a thrafodwch eich meddyliau fel dosbarth (o 3:16 ymlaen, mae terminoleg cyfrwng Cymraeg yn cael ei ddefnyddio cyn hyn sydd ddim yn briodol).
		
		Ystyriwch ganfyddiadau'r Ymchwiliad i Gyflwr Addysg yng Nghymru: lluniwch fywgraffiad byr o Ralph Wheeler Linger, Jellynger Symons a Henry Johnson. Pa ardaloedd o Gymru y gwnaeth pob gŵr ganolbwyntio arnynt? Datblygwch ddiagram corryn ac, mewn dau liw, rhestrwch resymau pam yr oeddent a pham nad oeddent yn addas ar gyfer rôl y comisiynwyr.
		
		Gwrandewch ar ddarlledіad radio'r BBC o dudalen *Methodism in Wales, 1730-1850* Y Brifysgol Agored a dewiswch ddarnau o *Education in Wales (1848).* Mewn dwy golofn, rhestrwch ganfyddiadau cadarnhaol (teg) a negyddol (annheg) yr Ymchwiliad. Ystyriwch faterion fel pwy a gyfwelwyd, pa gwestiynau a ofynnwyd ac ati.
		
		Defnyddiwch hyn fel sail ar gyfer dadl: Ar y cyfan, roedd yr Ymchwiliad i Gyflwr Addysg yng Nghymru yn adlewyrchiad cywir o gyflwr addysg yng Nghymru.
			Llyfr(au):
			Jenkins, G. 2007. *A Concise History of Wales*, *tt.215-7*
			
			Gwefannau
			Ralph Lingen, 1st Baron Lingen - Wikipedia
			
			Jellynger Cookson Symons - Wikipedia
			
			Henry Robert Vaughan Johnson - Wikipedia **DS**: gellir ei gyfieithu drwy borwr.
			
			Methodism in Wales, 1730–1850: 8 The Treachery of the Blue Books | Open Learn - Open University
			
			Education in Wales (1848) (web version of the reports)
				3 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad: Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall rolau'r comisiynwyr a'u diffyg addasrwydd ar gyfer y rolau gan gynnwys y dulliau a ddefnyddiwyd ganddynt i holi plant. **Gweithgaredd uwch:** Trafodaeth: A ddaeth y comisiynwyr o hyd i'r hyn roeddent am ei gael yn eich barn chi? O ystyried natur emosiynol y pwnc, a yw'n bosibl llunio barn wrthrychol? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddangos dealltwriaeth o'r modd mae rhagfarn a theimladau personol yn gallu amharu ar wrthrychedd.	**Fideo(s):** What did Charles have hidden in his crown? | Al Murray: Why Does Everyone Hate The English? (o 3:16 **YN UNIG**)	

• effaith Adroddiad Comisiynwyr yr Ymchwiliad i Gyflwr Addysg yng Nghymru, gan gynnwys:
  • ei effaith ar addysg yng Nghymru, gan gynnwys y *Welsh Not*
  • ymateb y Cymry i'r adroddiad, gan gynnwys y ddrama *Brad y Llyfrau Gleision* yn 1854.
	Deall effaith yr adroddiad ar gymdeithas ac addysg yng Nghymru, a goblygiadau'r Welsh Not ar gyfer y Gymraeg.
	
	Deall ymateb pobl Cymru i'r adroddiad.
		Gweithgareddau:
		Gan ddefnyddio'r adnodd *Brad y Llyfrau Gleision* a'ch nodiadau, mewn grwpiau bach:
		• lluniwch fap meddwl o brif ganfyddiadau'r adroddiad a'u rhoi yn nhrefn eu pwysigrwydd
		• datblygwch fwrdd stori yn nodi ymatebion pobl Cymru.
		
		Gwyliwch y fideo a gwnewch nodiadau ar bwy oedd yn gyfrifol am y Welsh Not, pam cafodd ei ddefnyddio a pha mor effeithiol ydoedd.
		
		Ymchwil – lluniwch fywgraffiad byr o Robert Derfel Jones ac esboniwch beth yr oedd am ei gyflawni drwy gyhoeddi ei ddrama *Brad y Llyfrau Gleision.*
			Gwefan(nau):
			
			Brad y Llyfrau Gleision | Mwy o Stori'r Iaith (mwyostoririaith.cymru)
			
			DERFEL, ROBERT JONES (1824 - 1905), bardd a sosialydd | Y Bywgraffiadur Cymreig
				1 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad: Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall effaith yr adroddiad ar addysg yng Nghymru ac ar y Gymraeg. **Gweithgaredd uwch:** Ymarfer testun parhaus: esboniwch arwyddocâd tymor hir *Education in Wales (1848): Adroddiadau Comisiynwyr yr Ymchwiliad i Gyflwr Addysg yng Nghymru.* **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddeall arwyddocâd ac effaith yr ymchwiliad ar Gymru a'r Gymraeg.	Education in Wales (1848) (fersiwn gwe o'r adroddiadau) Brad y Llyfrau Gleision - Llyfrgell Genedlaethol Cymru **Fideo(s):** Adnoddau | Mwy o Stori'r Iaith Yn adran fideo'r dudalen hon, dewiswch *The Acts of Union and the Welsh Not.*	

© WJEC CBAC Ltd 2025.

1.5.5 Rhyfel y Degwm yng ngogledd-ddwyrain Cymru, 1886-1892				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• Y rhesymau dros Ryfel y Degwm yng Ngogledd-ddwyrain Cymru, gan gynnwys:
  • y baich ar denantiaid i dalu'r degwm, grym y landlordiaid a'r bygythiad o gael eu troi allan
  • y gostyngiad mewn prisiau da byw yn yr 1880au
	Achosion y dirwasgiad amaethyddol ar ôl 1873.
	
	Y rhesymau dros y gostyngiad mewn prisiau da byw.
	
	Cefndir y degwm.
	
	Sut yr oedd y degwm yn faich ychwanegol ar denantiaid fferm.
		Gweithgaredd:
		Defnyddiwch *Mastering Modern British History* gan Lowe i esbonio 'Pam yr oedd dirwasgiad amaethyddol ar ôl 1873 a beth oedd canlyniad hynny?'
		
		Mewn grwpiau, darllenwch erthygl Wikipedia *Great depression of Britain agriculture* ac yna:
		Naill ai:
		edrychwch ar y mapiau o *Where was the Great Agricultural Depression?* Gweithiwch allan ystyr yr allwedd i bob map a rhowch grynodeb o'ch canfyddiadau.
		Neu.
		edrychwch ar Dabl 1 o *Livestock prices in Britain* a lluniwch siart yn dangos yr amrywiadau ym mhrisiau gwlân, ŵyn benyw a gwartheg stôr.
		
		Trafodwch: pa mor arwyddocaol oedd y methiant amaethyddol yn ddiweddarach yn y bedwaredd ganrif ar bymtheg? Beth oedd yr effaith ar gymunedau amaethyddol yn eich barn chi?
		
		Defnyddiwch erthygl Britannica i baratoi llinell amser o hanes y degwm (DS: caiff Cymru ei chwmpasu gan Loegr yn yr erthygl hon).
			Gwefannau
			
			Great depression of British agriculture - Wikipedia
			
			British Agricultural History Society: Where was the Great Agricultural Depression?
			
			British Agricultural History Society: Livestock prices in Britain
			
			Tithe | Biblical Origins & Modern Practices | Britannica
			
			Llyfr(au):
			Bulaitis, J. 2024. *The Tithe War in England and Wales, 1881–1936 A Curious Rural Revolt,* Penodau 1-3
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad: Gall dysgwyr ddangos y sefyllfa economaidd mewn ardaloedd amaethyddol a baich ychwanegol y degwm. **Gweithgaredd uwch:** Trafodwch: Pam oedd atgasedd penodol yng Nghymru tuag at dalu'r degwm i'r Eglwys Anglicanaidd? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall gwrthwynebiad anghydffurfwyr i'r Eglwys Anglicanaidd.	Lowe, N. 2009. *Mastering Modern British History* (4ydd argr.), Pennod 15.4a-b	

• prif ddigwyddiadau Rhyfel y Degwm, gan gynnwys
  • ffurfio Cynghrair i Wrthwynebu'r Degwm yn Llanarmon-yn-Iâl
  • aflonyddwch i gefnogi ffermwyr gan gynnwys y rhai ym Mochdre a Llangwm.
	Sir Ddinbych yw pencadlys Cynghrair Tir Cymru.
	
	Digwyddiadau Llangwm a Mochdre yn 1887 a Llanefydd yn 1888.
		Gweithgareddau:
		Dyfeisiwch ddiagram sy'n esbonio achosion a chwrs rhyfel y degwm yng Ngogledd Cymru.
		
		Fel grŵp o ddinasyddion o Sir Ddinbych ar y pryd, paratowch daflen ymgyrchu yn esbonio eich bod yn gwrthwynebu talu'r degwm.
		
		Esboniwch bwyntiau allweddol erthygl *The Spectator*.
		
		Fel un o gynrychiolwyr yr awdurdodau, esboniwch sut byddech chi'n ymateb i'r ymgyrch i wrthwynebu'r degwm a chyfiawnhewch eich penderfyniadau.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall digwyddiadau rhyfeloedd y degwm a'u pwysigrwydd.
			Gwefan(nau):
			Rhyfel y Degwm yng Nghymru | Casgliad y Werin Cymru
			
			Thomas Gee - Wikipedia
			
			The Anti-Tithe Agitation in Wales. All who desire to understand » 4 Jan 1890 » The Spectator Archive (bydd angen crynhoi)
			
			Llyfr(au):
			Bulaitis, J. 2024. *The Tithe War in England and Wales, 1881–1936*
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Gweithgaredd uwch: I ba raddau mai crefydd oedd prif achos y mudiad i wrthwynebu'r degwm yn eich barn chi? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall y dadleuon ynghylch gwreiddiau'r mudiad i wrthwynebu'r degwm.	*A Curious Rural Revolt,* Penodau 1-3 Morgan, K. 1982. *Wales: Rebirth of a Nation* Pennod 2	

• canlyniadau Rhyfel y Degwm, gan gynnwys:
  • y driniaeth a roddwyd i'r rhai a wrthododd dalu'r degwm neu a oedd yn gysylltiedig ag aflonyddwch
  • yr ymdrechion i ddatrys problem y degwm gyda Deddf y Degwm yn 1891 a Chomisiwn Tir Cymru.
	Yr arestiadau a'r anafiadau a ddilynodd y protestiadau, gan gynnwys canmoliaeth i'r protestwyr yn *Baner ac Amserau Cymru.*
	
	Goblygiadau Deddf y Degwm yn 1891, gan gynnwys trosglwyddo bil y degwm o'r tenant i'r landlord.
	
	Goblygiadau hyn ar ddatgysylltu'r Eglwys yng Nghymru.
		Gweithgareddau:
		Trafodwch – beth oedd canlyniad uniongyrchol yr aflonyddwch yng Ngogledd Cymru?
		
		Edrychwch ar y darn o'r enw *Welsh Land Commission* o Hansard. Beth sy'n digwydd yn y ddadl fer hon?
		
		Rhowch grynodeb o ganlyniadau Rhyfel y Degwm gan ddefnyddio *Section 1 of the Tithe Act 1891* ac ymchwiliwch i darddiad, gweithredoedd a chanfyddiadau'r Comisiwn Brenhinol ar Dir yng Nghymru a Sir Fynwy (Comisiwn Tir Cymru) 1896.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall effaith Rhyfeloedd y Degwm.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Pam oedd *The Spectator* yn gwrthwynebu canfyddiadau Comisiwn Tir Cymru?
		
		A wnaeth rhyfel y degwm gyfrannu at ddatgysylltu'r Eglwys yng Nghymru?
			Gwefan(nau):
			Wales—Anti-Tithe League. (Hansard, 23 May 1887)
			
			Section 1 of the Tithe Act 1891
			
			The Welsh Land Commission's Report. » 7 Nov 1896 » The Spectator Archive (will need to be summarised)
			
			Welsh Church Act 1914 - Wikipedia
			
			Welsh Land Commission. (Hansard, 30 March 1896)
			
			Llyfr(au):
			John Bulaitis,
				1 awr

© WJEC CBAC Ltd 2025.

		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr ddechrau meithrin dealltwriaeth o ddymuniadau croes grwpiau gwleidyddol gwahanol.	*The Tithe War in England and Wales*, *1881-1936* *A Curious Rural Revolt,* Penodau 1-3	

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Profiadau Dysgu

Dylid annog dysgwyr i ystyried y profiadau a'r sgiliau dysgu canlynol i ddatblygu eu dealltwriaeth, gwerthfawrogiad a'u hymwybyddiaeth o gynnwys y testun ymhellach. Mae'r wybodaeth yn y tabl isod yn darparu cyfleoedd i athrawon integreiddio'r profiadau dysgu yn rhan o'u proses o gyflwyno'r pwnc.

Profiad Dysgu	Ymhelaethiad o'r Profiad Dysgu
cymryd rhan mewn ymweliadau addysgol wyneb yn wyneb neu'n ddigidol	Mae safleoedd Amgueddfa Cymru, Amgueddfa Stori Caerdydd a Chastell Cyfarthfa i gyd ar gael yn ddigidol neu'n bersonol. Sianel YouTube Castell Cyfarthfa https://amgueddfa.cymru/dysgu
meithrin empathi, goddefgarwch, cydymdeimlad a chwilfrydedd drwy astudio gwahanol gyd-destunau hanesyddol	Bydd astudio pobl a phrotest yn galluogi dysgwyr i feithrin dealltwriaeth o hawliau dynol yn ogystal ag agweddau eraill tuag at anghenion sylfaenol pobl.
gweithio ar y cyd	Mae cyfleoedd i ddysgwyr gydweithio drwy gymryd rhan mewn trafodaethau dosbarth, gwaith grŵp a dadleuon. Gellir gwneud hyn drwy gynnal trafodaeth ar effaith protest yng Nghymru ac effaith gymdeithasol ehangach y Chwyldro Diwydiannol.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Cyfleoedd i ymgorffori elfennau o'r Cwricwlwm i Gymru

Llinynnau Cwricwlwm i Gymru	
Themâu sy'n trawstorri	
Cyd-destunau Lleol, Cenedlaethol a Rhyngwladol	Mae Uned 1 yn rhoi chwe thestun hanesyddol gwahanol i ganolfannau sy'n ymwneud â hanes amrywiaeth o ardaloedd yng Nghymru, gan alluogi dysgwyr i archwilio cyd-destunau lleol neu genedlaethol. Opsiwn 1.5 Modern: Mae Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892 yn galluogi canolfannau a dysgwyr i archwilio gwrthryfeloedd a phrotest ym Merthyr, Beca, Casnewydd a Rhyfel y Degwm yng Ngogledd-ddwyrain Cymru. Mae'n rhoi cyfle i archwilio'r newidiadau yng Nghymru yn ystod y Chwyldro Diwydiannol ac i holi sut gwnaeth y Cymry ddelio â'r caledi o ddydd i ddydd. Mae cyfle drwyddi draw hefyd i gymharu Cymru â gweddill y byd yn y cyfnod hwn ac ystyried ei lle yn y byd.
Cynaliadwyedd	Yn yr uned hon, mae cyfleoedd i ddysgwyr ystyried effaith y Chwyldro Diwydiannol ar yr hinsawdd.
Addysg Hawliau Dynol ac Amrywiaeth	Yn yr uned hon, bydd dysgwyr yn gallu archwilio materion yn ymwneud â phrotest a hawliau dynol. Mae'r testunau yn ystyried y caledi a wynebwyd gan bobl yng Nghymru a'r ffyrdd yr oeddent yn credu y gallent sefyll dros eu hawliau.
Gyrfaoedd a Phrofiadau Cysylltiedig â Byd Gwaith	Mae'r uned hon i gyd yn archwilio bywyd gwaith a'r gwahaniaethau rhwng amaethyddiaeth a diwydiant. Mae'n ystyried yr effaith ar fywydau pobl Cymru ac mae'n archwilio hawliau ac amodau gweithwyr.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Sgiliau trawsgwricwlaidd - Llythrennedd	
Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Llythrennedd mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn cynnwys dadansoddi deunydd ffynhonnell, cyfleoedd ysgrifennu estynedig, datblygu geirfa, dadlau a thrafod. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr oherwydd y byddant yn meithrin sgiliau trawsgwricwlaidd a fydd yn sail i bedwar diben y Cwricwlwm i Gymru, yn ogystal â sgiliau cyfathrebu y gellir eu defnyddio ar draws pynciau gan eu paratoi ar gyfer addysg neu gyflogaeth yn y dyfodol. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Llythrennedd yn yr addysgu a dysgu ar gyfer TGAU Hanes.	
Gwrando	Caiff dysgwyr y cyfle i asesu cywirdeb a dibynadwyedd deunydd ffynhonnell a rhannu safbwyntiau drwy drafodaeth a dulliau cwestiynu llafar wrth gael eu haddysgu am gynnwys y fanyleb. **Enghreifftiau** • Caiff dysgwyr eu hannog i ddadlau ac ymateb i safbwyntiau eraill. • Caiff dysgwyr gyfleoedd i wrando ar bodlediadau a recordiadau i ddatblygu eu geirfa a meithrin eu sgiliau gwrando. • Mae'r defnydd o hanes llafar a chyfweliadau yn meithrin sgiliau gwrando a'r gallu i ymateb i eraill yn briodol. • Caiff dysgwyr y cyfle i rannu ac ymateb i gyflwyniadau gan eu cyfoedion.
Darllen	Caiff dysgwyr y cyfle i ddarllen deunydd ffynhonnell cyfoes ynghyd ag amrywiaeth o ddehongliadau hanesyddol, cyn gwerthuso'r ffynonellau yn feirniadol, dadansoddi eu cynnwys a chymharu a chyferbynnu ffynonellau sy'n canolbwyntio ar y dehongliad a roddir ganddynt o ddigwyddiadau. **Enghreifftiau** • Gall dysgwyr ddefnyddio amrywiaeth o dechnegau darllen fel sgimio a sganio neu ddarllen ar gyfer pwrpas. • Darllen darnau o amrywiaeth eang o ffynonellau fel areithiau, erthyglau, darnau o ddyddiaduron, cofnodion hanesyddol a phapurau newydd. • Cymharu a chyferbynnu cynnwys ffynonellau hanesyddol. • Asesu dibynadwyedd a chywirdeb y testun i feithrin y sgìl o ddarllen yn feirniadol.
Siarad	Caiff dysgwyr y cyfle i feithrin eu dealltwriaeth o safbwyntiau a chynnwys drwy ddadlau, trafod, cyflwyniadau a gwaith grŵp. **Enghreifftiau** • Dadlau'r rheswm pwysicaf pam y digwyddodd digwyddiad

© WJEC CBAC Ltd 2025.

	• Gofyn cwestiynau er mwyn egluro a meithrin dealltwriaeth. • Gall dysgwyr feithrin sgiliau siarad drwy waith grŵp a gwaith mewn parau.
Ysgrifennu	Caiff dysgwyr y cyfle i ddefnyddio amrywiaeth o eirfa pwnc benodol, iaith idiomatig a gallu cyflwyno eu gwaith yn ddigidol. Bydd cyfleoedd ar gael iddynt hefyd i adfyfyrio ar strwythur a chynnwys eu gwaith hysgrifennu. **Enghreifftiau** • Dangos esiamplau o atebion drwy weithgareddau athro, cyfoedion a hunanasesu. • Caiff dysgwyr y cyfle i ddefnyddio amrywiaeth eang o arddulliau ysgrifennu fel ffurfiol, anffurfiol a pherson cyntaf.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Sgiliau trawsgwricwlaidd – Rhifedd	
Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Rhifedd mewn TGAU Hanes, er enghraifft dadansoddi newid yn y boblogaeth, dehongli ystadegau mewn ffynonellau sylfaenol ac eilaidd, dadansoddi graffiau a llinellau amser a mynd i'r afael â chysyniadau fel ymwybyddiaeth gronolegol. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn eu galluogi i roi digwyddiadau mewn cyd-destun a mesur newid. Gall dysgwyr lunio casgliadau seiliedig ar dystiolaeth sy'n seiliedig ar ystadegau a data rhifiadol. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Rhifedd yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.	
Mae dysgu am geometreg yn ein helpu ni i ddeall siâp, gofod a safle, ac mae dysgu am fesur yn ein helpu i feintioli yn y byd go iawn	Caiff dysgwyr gyfleoedd i ddadansoddi mapiau i ddeall twf a datblygiad ymerodraethau neu gynrychioliad daearyddol o ryfeloedd. **Enghreifftiau** • Gall dysgwyr ddadansoddi mapiau, strwythurau ac arteffactau. • Yna, gall dysgwyr ddadansoddi prosesau rhannu tir a chynllunio trefol. • Mae cyfleoedd i ddadansoddi strategaethau ac amddiffynfeydd milwrol.
Mae dysgu bod ystadegau yn cynrychioli data a bod tebygolrwydd yn modelu siawns yn ein helpu ni i ddod i gasgliadau ac i wneud penderfyniadau gwybodus	Caiff dysgwyr gyfleoedd i archwilio neu ddadansoddi data a graffiau drwy ddadansoddi ffynonellau. **Enghreifftiau** • Gall dysgwyr ddadansoddi data i lunio casgliadau ar ystadegau fel twf poblogaeth, costau ac ehangu tir. • Gellir dehongli deunydd eilaidd fel graffiau a siartiau. • Mae cyfleoedd i ddysgwyr greu eu cynrychioliadau rhifiadol eu hunain o'r data a gasglwyd.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

<table>
<tr><th colspan="2">Sgiliau trawsgwricwlaidd – Cymhwysedd Digidol</th></tr>
<tr><td colspan="2">Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Cymhwysedd Digidol mewn TGAU Hanes. Gall dysgwyr ddefnyddio technoleg ddigidol i gael gafael ar amrywiaeth eang o ffynonellau hanesyddol ac i ymchwilio i destun hanesyddol. Caiff dysgwyr y cyfle hefyd i feithrin eu sgiliau digidol wrth baratoi a chwblhau eu hasesiadau di-arholiad. Bydd y cyfleoedd hyn yn galluogi dysgwyr i feithrin sgiliau trawsgwricwlaidd sy'n ategu pedwar diben y cwricwlwm, ynghyd â galluogi mynediad pellach i wybodaeth hanesyddol wrth feithrin sgiliau meddwl creadigol ac ymwybyddiaeth foesegol presennol ac ar gyfer y dyfodol.
Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Cymhwysedd Digidol yn yr addysgu a dysgu ar gyfer TGAU Hanes.</td></tr>
<tr><td>Dinasyddiaeth</td><td>Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth o bwysigrwydd priodoliadau, gan gynnwys defnyddio adnoddau mewn fformatau digidol fel e-lyfrau ac erthyglau ar-lein. Bydd yn ofynnol i ddysgwyr fynd i'r afael â phriodoliadau wrth ddadansoddi eitemau ar gyfer eu hymchwiliad hanesyddol a meddwl yn feirniadol am awduron tystiolaeth ddigidol.
Enghraifft
Dylid sicrhau bod dysgwyr yn ymwybodol o hawlfraint a llên-ladrad wrth edrych ar dystiolaeth hanesyddol ac wrth ddatblygu a chyflwyno eu dadleuon eu hunain mewn perthynas â thestun.</td></tr>
<tr><td>Rhyngweithio a Chydweithio</td><td>Gall dysgwyr gydweithio (yn ddigidol) ar dasgau wrth baratoi ar gyfer yr arholiad. Gallai hyn gynnwys asesiadau cyfoedion, ymateb i adborth yr athro neu greu gwaith.
Enghraifft
Mewn grwpiau, gallai dysgwyr ymchwilio i destun a'i gyflwyno er mwyn cyflwyno maes astudio.</td></tr>
<tr><td>Cynhyrchu</td><td>Caiff dysgwyr gyfleoedd i ymchwilio i amrywiaeth o ffynonellau yn ddigidol.
Enghraifft
• Defnyddio archifau cenedlaethol a rhyngwladol i ddod o hyd i ddeunyddiau sy'n cysylltu â'r maes astudio.</td></tr>
</table>

© WJEC CBAC Ltd 2025.

<table>
<tr><th colspan="2">Sgiliau Cyfannol</th></tr>
<tr><td>Creadigrwydd ac Arloesi</td><td>Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Creadigrwydd ac Arloesi mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr er mwyn iddynt ymddiddori mwy yn y gwersi a mwynhau dysgu drwy dasgau sy'n eu hysgogi. Caiff dealltwriaeth ddyfnach ei meithrin drwy annog dysgwyr i gymryd rôl weithredol yn eu dysgu.

Enghreifftiau
Bydd dysgwyr yn dangos creadigrwydd wrth ddatblygu ymatebion, mynegi eu barn am faterion hanesyddol perthnasol a gwerthuso ffynonellau a thystiolaeth yn feirniadol mewn asesiadau.
Caiff dysgwyr gyfleoedd i fod yn greadigol ac i arloesi wrth gyflwyno gwybodaeth a chanfyddiadau.</td></tr>
<tr><td>Meddwl yn Feirniadol a Datrys Problemau</td><td>Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys meddwl yn feirniadol a datrys problemau mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn datblygu'r gallu i feddwl yn ddadansoddol, ac i gasglu tystiolaeth, myfyrio arni a'i gwerthuso'n feirniadol er mwyn llunio barn wybodus ar amrywiaeth o bynciau. Gellir cymhwyso'r sgìl hwn at senarios bywyd go iawn.

Enghreifftiau
Caiff dysgwyr gyfleoedd i ofyn cwestiynau ystyrlon ar ddeunydd ffynhonnell a dehongliadau hanesyddol, ac i'w gwerthuso fel rhan o'u proses o ddatblygu dadleuon beirniadol perthnasol.
Bydd dysgwyr yn datblygu eu gallu i weld materion o sawl safbwynt.
Drwy astudio parhad a newid dros amser, bydd dysgwyr yn meithrin eu sgiliau datrys problemau y gallant eu cymhwyso yn eu bywydau yn y dyfodol.
Bydd dysgwyr yn gwerthuso ffynonellau a dehongliadau hanesyddol o ran dibynadwyedd, rhagfarn a phwrpas.
Mae meddwl yn feirniadol a datrys problemau yn annog dysgu annibynnol ac yn hyrwyddo'r gallu i ddod i benderfyniadau rhesymol a gwybodus mewn agweddau eraill ar fywyd fel addysg bellach neu waith.</td></tr>
<tr><td>Cynllunio a Threfnu</td><td>Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Cynllunio a Threfnu mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am fod y sgiliau cyfannol hyn yn galluogi dysgwyr i ymgysylltu â'r gorffennol, dadansoddi gwybodaeth a chyfathrebu â'u canfyddiadau, sydd wedyn yn galluogi dysgwyr i wella eu dealltwriaeth academaidd a'u paratoi i gymhwyso gwybodaeth hanesyddol mewn cyd-destunau modern.

Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Cynllunio a Threfnu yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.

Enghraifft</td></tr>
</table>

© WJEC CBAC Ltd 2025.

	• Caiff dysgwyr gyfleoedd i gynllunio ac yna i gwblhau eu hymateb i gwestiwn ymholi.
Effeithiolrwydd Personol	Mae sawl cyfle i gynnwys Effeithiolrwydd Personol mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn datblygu gwydnwch a'r gallu i weithio'n effeithiol. Mae hyn yn helpu i feithrin sgiliau rheoli amser dysgwyr a'r gallu i flaenoriaethu tasgau, gan wella gallu dysgwyr i ddod yn unigolion hyblyg. **Enghreifftiau** • Bydd dysgu am destunau a allai fod yn sensitif yn galluogi dysgwyr i ddatblygu eu deallusrwydd emosiynol a'u hymwybyddiaeth hanesyddol. • Bydd cyfleoedd i gael asesiadau gan gyfoedion, hunanasesiadau ac asesiadau gan athrawon yn annog dysgwyr i ddatblygu strategaethau effeithiol i wella eu gwaith. • Cydweithio ar dasg ymchwil neu gyflwyniad. • Datblygu gwydnwch drwy adolygu ac ailfodelu atebion. • Mae cyfleoedd i ddysgwyr fynegi eu barn am faterion hanesyddol perthnasol, deunyddiau ffynhonnell cyfoes a dehongliadau hanesyddol.

© WJEC CBAC Ltd 2025.

Rhestr termau ar gyfer Opsiwn 1.5 Modern: Gwrthryfeloedd a Phrotest yng Nghymru, tua 1831–tua 1892

Term	Diffiniad
Amaethyddol	Cyfeirio at rywbeth sy'n gysylltiedig â ffermio.
Economi	Cyflwr gwlad o ran ei chyllid a chynhyrchu nwyddau.
Y Chwyldro Diwydiannol	Y broses o newid o economi amaethyddol i economi diwydiannol a ddigwyddodd rhwng tua 1750 ac 1850.
Protest	Mynegi gwrthwynebiad i rywbeth.
Radicaliaeth	Pobl sy'n ffafrio newid eithriadol.
Cymdeithas	Cyfansoddiad y bobl sy'n cyd-fyw mewn cymuned benodol.
Fideos The Great Reform Act	Deddf a basiwyd yn 1832 i fynd i'r afael â dosbarthiad seddi yn anghyfartal yn y senedd.
Y degwm	Ffi a dalwyd i Eglwys Loegr.

© WJEC CBAC Ltd 2025.